

"AZƏRBAYCAN MƏKTƏBİ" - 100

"Yeni məktəb" kimi yaranıb "Müəllimə kömək" edən

Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyinin elmi-nəzəri, pedaqoji "Azərbaycan məktəbi" jurnalı bu il özünün 100 yaşını qeyd edir.

Azərbaycan pedaqoji fikir tarixini araşdıran tədqiqatçılar "Azərbaycan məktəbi" jurnalının sələfi, ölkənin ilk pedaqoji nəşrləri kimi daha çox "Dəbis-tan" və "Rəhbər" jurnallarının adlarını çəkirlər. Əslində doğru yanaşma olsa da, biz daha uzağa gedərək ötan əsrdəki bir çox mətbu orqanlar kimi "Azərbaycan məktəbi"nin də "Əkinçi"nin toxumlarından cüvərdiyini söyləyə bilərik. "Əkinçi"nin işıqlandırdığı yeni məktəblərin yaranması, kütləvi savadsızlıq və cəhalətlə mübarizə, yeni təlim və tərbiyə üsullarının tətbiqi 1924-cü ildə nəşrə başlayan "Yeni məktəb" in əsas prioriteti idi.

Qocaman pedaqoji tribuna sayılan "Azərbaycan məktəbi" öz fəaliyyət dövründə 3 müxtəlif adla nəşr olunub. Jurnalın tarixinə nəzər salsaq, həmin adların hər birinin jurnalın çap olunduğu dövr və zamanın tələblərini əks etdirdiyini görərik.

"AZƏRBAYCAN MƏKTƏBİ"

"Əkinçi"nin işıqlandırdığı yeni məktəblərin yaranması, kütləvi savadsızlıq və cəhalətlə mübarizə, yeni təlim və tərbiyə üsullarının tətbiqi 1924-cü ildə nəşrə başlayan "Yeni məktəb" in əsas prioriteti idi.

Qocaman pedaqoji tribuna sayılan "Azərbaycan məktəbi" öz fəaliyyəti dövründə 3 müxtəlif adla nəşr olunub.

Jurnalla əməkdaşlıq edən müəlliflər sırasında Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının banisi A.Şaiq, publisist Ö.F.Nemanzadə, pedaqoqlar İ.Hikmət, Ə.Seyidov, M.Rəhimli, P.A.Fridolin kimi tanınmışların adları var idi.

Sonralar Azərbaycan elmində parlaq iz qoyan Ə.Dəmirçizadə, F.Qasımsadə, Ə.Sultanlı, C.Cəbrayılbəyli, A.Abdullayev jurnalın fəal əməkdaşlıq etdiyi müəlliflər sırasında idi.

İkinci Dünya müharibəsinin başlanması ilə məcmuənin fəaliyyətində fasilə yaranıb.

Jurnalın həyatında yeni mərhələ 1943-cü ilə təsadüf edir.

Bir əsrlik tarixə malik pedaqoji mətbu orqan Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının tövsiyə etdiyi jurnallar içərisində özünəməxsus yer tutur.

"Yeni məktəb"

"Yeni məktəb" adı ilə nəşrə başlayan jurnal əslində XIX əsr maarifçilərinin arzularıdır və uğrunda mübarizə apardığı təhsil, maarif, məktəb, şagird-müəllim münasibəti, təlim-tərbiyə məsələlərini işıqlandırır. Jurnalın ilk nömrəsində onun missiyası barədə yazılırdı: "Jurnal hər bir müəllimin yaxın köməkçisi, maarif işlərini birləşdirən mərkəz, müəllim heyətinin yenilənməsi ilə bağlı görülən tədbirləri ardıcıl izləyən və yayan sanballı bir orqan vəzifəsini yerinə yetirməlidir". Burada məktəblərin üzünə düşən məsuliyyət də vurğulanırdı: "Məktəbin əhəmiyyəti, ən ümdə vəzifəsi budur: azad, fədakar və müşfiq (şəfqətli) insan yetişdirmək", "Məktəbin qayəsi şagirdi həyata hazırlamaqdır". Jurnalın meyarları bütün dövrlər üçün aktualdır. Azad fikirlər, mərhəmətli, empatiya duyğusu formalaşmış nəslə bu gün də ehtiyac var.

"Yeni məktəb" in 1924-30-cu illər arasında çap olunan məqalələrində müəllimlərdə dərslərin təşkili, mövzuların izahı, şagirdlərlə qurulan düzgün əlaqə ilə bağlı verəndi tövsiyələr əhəmiyyətini itirməyib. "Əgər müəllim həmişə özü danışırsa, şagirdlər də heç bir söz söyləmədən, heç bir sual sormadan dinləyirlərsə, əmin olmalıyıq ki, şagirdlər dərsdə sıxılırlar, dərsləri ya başa düşürlər və yaxud sevmirlər. Müəllim dərs verərkən onu dinləyir kimi görünür, fəqət daima dərslərini bitməyini xəbər verən zəngin səsinə gözləyirlər". 100 il öncə də jurnal şagirdlərin dərslərini mexaniki əzbərləməsinə qarşı çıxır: "Dərs zamanı uşaqların işləməli" yanaşmasını tənqid edirdi.

Həyatın bütün sahələrində sovetləşmənin təsirinə baxmayaraq, jurnal təlim-tərbiyə işlərində Avropa və Amerika məktəblərini nümunə göstərirdi. Müəllimləri mütaliə mədəniyyətinə yiyələnməyə, yeni pedaqoji ədəbiyyat və trendlərlə tanış olmağa çağırırdı. Jurnalın 30-cu illərə qədərki fəaliyyətində savadsızlığın ləğvi, şagird özüünüdəarə təşkilatlarının yaradılması, təhsilin

məzmununun təkmilləşdirilməsi, yeni təlim üsullarının tətbiqi ilə bağlı yazılara geniş yer verilib. Həmin dövrdə jurnalda əməkdaşlıq edən müəlliflər sırasında Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının banisi A.Şaiq, publisist Ö.F.Nemanzadə, pedaqoqlar İ.Hikmət, Ə.Seyidov, M.Rəhimli, P.A.Fridolin kimi tanınmışların adları var idi.

"Müəllimə kömək"

1930-cu ildə jurnalın adı dəyişib "Müəllimə kömək" adı ilə fəaliyyətinə davam edən məcmuənin məqsədi metodik işçilər, məktəb şuraları, təlim prosesində qarşıya çıxan məsələlərin izahı, pedaqoji yeniliklər, yeni çıxan tədris materialları və s. haqqında yenilənən məlumatları çatdırmaq idi.

"Müəllimə kömək" ayrı-ayrı fənləri əhatə etməklə hər nömrədə düşündürücü və öyrədici xarakterli materiallara üstünlük verirdi. Sonralar Azərbaycan elmində parlaq iz qoyan Ə.Dəmirçizadə, F.Qasımsadə, Ə.Sultanlı, C.Cəbrayılbəyli, A.Abdullayev jurnalın fəal əməkdaşlıq etdiyi müəlliflər sırasında idi. Pedaqogika tarixini araşdıran tədqiqatçılar jurnalda riyaziyyat, biologiya, fizika, kimya, tarix və dilçiliklə bağlı çap olunan məqalələrin bu gün də aktual olduğunu vurğulayırlar.

1930-cu illərin əvvəllərindəki saylarında jurnalda dərc edilən məqalələrin əksəriyyəti tədrisdə yenilik sayılan "proje metodu" ilə bağlı idi. Məqalələrdə yeni yanaşma belə izah olunurdu: "Bu metodun ən xarakterik momentləri məktəbi ictimai mühitə bağlamaq, uşaqların təşəbbüsünə istinad etmək, onların aktivliyinə geniş imkan vermək, onlarda kollektiv və planlı işləmək vərdişlərini yaratmaq, hər bir fəaliyyətdə həssas aparmaq təşkil edir".

Elə buradaca qeyd etmək yerinə düşər ki, jurnal bu yanaşması ilə qərb maarifçilərinin izi ilə getdiyini göstərirdi. Məlumat üçün bildirək ki, tarixi Sokrat dövründən başlayan proyekt əsaslı öyrənmə ("project

"Azərbaycan məktəbi" jurnalının 100 illik yubiley tədbiri keçiriləcək

Dekabrın 10-da Elm və Təhsil Nazirliyinin akademik mətbu orqanı olan elmi-nəzəri, pedaqoji "Azərbaycan məktəbi" jurnalının 100 illik yubileyi münasibətilə tədbir keçiriləcək.

Elm və Təhsil Nazirliyinin təşkilatlığı ilə keçiriləcək tədbirdə nazirliyin rəsmiləri, tanınmış mədəniyyət və incəsənət xadimləri, ziyalılar, təhsil işçiləri və digər qonaqların iştirakı nəzərdə tutulur.

Tədbirin təşkilində məqsəd artıq 100-cü ildir ki, nəşr edilən jurnalın təhsil sisteminin yenilənməsində, təlim-tərbiyə işinin keyfiyyətinin yüksəldilməsində, müntəzəm tədris metod və formalarının tətbiqində, qabaqcıl təcrübənin öyrənilib yayılmasında, görkəmli alimlərin fikir və ideyalarının cəmiyyətə təqdim olunmasında, elmi, pedaqoji təfəkkürün formalaşmasında əhəmiyyətli və tarixi roluna diqqət çəkməkdir.

Qeyd edək ki, Azərbaycan və dünya təhsilinin qabaqcıl tendensiyalarını izləyən jurnal genişmiqyaslı islahatların nəticələrinin elmi mahiyyətini, beynəlxalq təcrübənin tətbiqi imkanlarını işıqlandıran zəngin tədqiqat faktlarını əhatə edir. Bəkir Çobanzadə, Məmməd Səid Orudadi, Abdulla Şaiq, Mirzə İbrahimov, Mehdi Mehdiyev, Əbdül Əlizadə və Azərbaycanın elmi-ictimai fikrinin digər tanınmış simaları vaxtilə jurnalda sıx əməkdaşlıq əlaqələri qurub, özlərinin elmi fikirlərini, pedaqoji təcrübələrini məhz bu jurnal vasitəsilə oxuculara çatdırıblar.

Hazırda bir sıra indikatorlara əsasən müxtəlif indekslərə sahib olan jurnal daha çox istinad mənbəyinə çevrilmək yolunda irəliləyir və tədqiqatçıların müasir yanaşmalarının yayılmasında xüsusi rol oynayır.

based learning") XXI əsrdə də Avropa və Amerika təhsil sistemində əsas təlim metodlarından sayılır.

İkinci Dünya müharibəsinin başlanması ilə məcmuənin fəaliyyətində fasilə yaranıb.

Jurnalın həyatında yeni mərhələ 1943-cü ilə təsadüf edir.

"Azərbaycan məktəbi"

80 ildən artıqdır ki, bu adla çıxan jurnal Azərbaycan pedaqoji mühitinin fəal funksiyasını yerinə yetirib. Jurnalın 1947-72-ci illər arasında çap olunan məcmuələri onun təhsilin gələcəyi ilə bağlı uzaqgörən yanaşmasını təsdiqləyir. "İbtidai məktəb və məktəbəqədər tərbiyə", "Fizika, riyaziyyat, informatika", "Kimya və biologiya tədrisi", "Əmək və politexnik təlim" və ayrı-ayrı fənlərinin yer aldığı məcmuələr bu gün də təhsil siyasətində ən çox diqqət yətilən sahələrə əhatə edir. Əminliklə demək olar ki, ötan əsrin 50-ci illərindən jurnal məktəbəqədər hazırlığın, STEM, peşə təhsilinin aktual olacağı günə öz töhfəsini verib.

Jurnalla əməkdaşlıq edən məşhur pedaqoqlar hələ yarım əsr öncədən XXI əsrdə PISA sorğularının tədqiqat obyektinə olmağın vacibliyini, şagirdlərdə müstəqillik və sərbəst düşünmə bacarığının, yaradıcılıq qabiliyyətinin, mütaliə vərdişlərinin formalaşması metodlarını əhatə və inkişaf etdirən məqalələrlə çıxış ediblər.

Uzun illər jurnal təkə tanınmış pedaqoq və alimlər üçün deyil, həm də ölkənin kənd rayonlarında çalışan müəllimlər üçün uğurlu platforma sayılıb. Əminliklə demək olar ki, "Azərbaycan məktəbi" ölkənin pedaqoji kadrları üçün yaradıcılıq laboratoriyası rolunu oynayır.

Pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru Elnarə Məmmədovanın "Azərbaycan məktəbi" jurnalının nəşri tarixindən (1924-1991-ci illər) kitabında qeyd etdiyi kimi tanınmış pedaqoqlar jurnalın Azərbaycan təhsilində gördüyü işləri yüksək

qiymətləndiriblər. Onun fəaliyyəti "pedaqoji irsimizin güzgüsü", "maarif işçilərinin yaxın məsləhətçisi", "Azərbaycan maarifinin əvəzsiz təbliğatçısı" və s. kimi epithetlərlə təsvir olunub.

Bir əsrlik tarixə malik pedaqoji mətbu orqan Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının tövsiyə etdiyi jurnallar içərisində özünəməxsus yer tutur. Jurnal dövlətin elmin və təhsilin inkişaf strategiyasına, təhsilin beynəlxalq standartlara inteqrasiyasına yardım edir.

Hazırda "Azərbaycan məktəbi" ildə 4 dəfə olmaqla 5 minə yaxın tirajla çap olunur. Jurnalda təhsil, onun nəzəri və praktiki problemləri, ölkədə yürüdülmə təhsil siyasəti, aparılan islahatlarla bağlı məqalələrə geniş yer verilir. Bura təkə tanınmış alimlərin deyil, eyni zamanda gənc magistr və doktorantların da tribunasıdır. "Azərbaycan məktəbi" ölkənin pedaqoji kadrlarının maariflənməsinə təkə çap versiyası ilə deyil, saytı ilə də xidmət edir.

Jurnalın saytıdakı "Aktual" bölməsində dünya pedaqoji mətbuatında çap edilən məqalələrin tərcüməsi, yeni yanaşma və trendlər, inkişaf etmiş ölkələrin uğurlu təhsil təcrübəsi, müəllim və şagirdlərin mütaliəsi üçün ədəbiyyat, şagirdlərin bədii zövqlərinin formalaşmasına xidmət edən film və tamaşalar haqqında yazılara yer ayrılır. Bölmənin "Ekovətəndaş" rubrikasında ölkəmizdə BMT-nin COP29 sammitinin keçirildiyi bu il ərzində ekoloji maarifçiliyin gücləndirilməsi, şagirdlərə təbii sərvətlərdən qənaətlə istifadəni, planetin qorunmasını asılacaq, məktəb və təhsil ocaqlarında yaşıl enerjinin tətbiqini təbliğ edən məqalələr yerləşdirilib.

Ölkənin Zəfər tarixini yaşadıq bir dövrdə pedaqoji jurnalistikanın bayrağı olan "Azərbaycan məktəbi" 100 il əvvəl olduğu kimi yenə də maarifçiliyin keşiyindədir.

Zemfira MƏMMƏDQIZI